

फोटो : विमलचन्द्र शर्मा

२.३ राज्य र मानव अधिकार

व्यवस्थापिका

परिच्छेद

२

नेपालको संसदीय व्यवस्थाको इतिहास धेरै लामो छैन। २००७ सालमा राणाशासनको अन्त्य भएपछि स्थापना भएको प्रजातन्त्रमा संसदको निर्वाचन हुन करिब आठ वर्ष नै कुर्नुप्यो। २०१५ सालमा भएको आमनिर्वाचनपछि गठन भएको दुईतिहाइ मत प्राप्त नेपाली कांग्रेसको सरकार गठनको डेढ वर्षमै राजा महेन्द्रको कोपभाजनको शिकार भयो। र, अर्को ३० वर्ष नेपाली जनता निर्दलीय शासन व्यवस्थाबाट शासित भए। २०४६ सालयता नेपालको कुनै पनि संसदले आफ्नो पूर्णअवधि काम गर्न पाएनन्। संसदलाई पूर्ण अवधि काम गर्न नदिन राजादेखि लिएर राजनीतिक दलहरू नै उद्यत देखिए। बहुमत प्राप्त सरकार पूरा अवधि टिकेनन्। संसदले आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्न अवरोधहरू कायम गरिए। दश वर्ष लामो सशस्त्र द्वन्द्वको अन्त्यसँगै भएको शान्ति सम्झौताले २०६३ सालमा नेकपा माओवादीलाई एउटा ठूलो राजनीतिक शक्तिका रूपमा पुनर्स्थापित संसदमा प्रवेश गरायो। माओवादीको संसद प्रवेशसँगै २०५२ सालपछि देखिएको बेथितिहरूको अन्त्य हुने जुन विश्वास थियो त्यो पनि तुषारापात भयो। यी तमाम समस्या देखेभोगेको, त्यसबाट चेत खाएका र अपेक्षा गरिएका दलका प्रतिनिधि सम्मिलित संविधानसभाबाट निर्मित संविधानमा संसदको अवधि पाँच वर्ष हुने लेखियो।

सर्वभौमसत्ताको प्रयोग गर्ने एक महत्वपूर्ण संस्थाका रूपमा संसदलाई लिइन्छ। शासन प्रणालीमा नीति निर्धारण तथा कानून निर्माण गर्नेजस्तो महत्वपूर्ण कार्य व्यवस्थापन कार्यविधिका माध्यमबाट संसदले सुनिश्चित गर्दछ। नेपाललाई जनसङ्ख्या र भौगोलिक अनुकूलता तथा विशिष्टताका आधारमा १ सय ६५ निर्वाचन क्षेत्र कायम गरी प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रबाट एक एक जना रहने गरी पहिलो हुने निर्वाचित हुने प्रणाली बमोजिम निर्वाचित भएका १ सय ६५ जना र सम्पूर्ण देशलाई एक निर्वाचन क्षेत्र मानी राजनीतिक दललाई मत दिने समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली बमोजिम निर्वाचित भएका १ सय १० जना गरी कूल २ सय ७५ सदस्य रहेको प्रतिनिधि सभा रहेको छ।

व्यवस्थापिकाले संविधान प्रदत्त मौलिक अधिकारको संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने कार्यमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने अपेक्षा गरिएको हुन्छ। मुलुकको सर्वोच्च नीति निर्माण गर्ने संवैधानिक निकाय र सर्वोच्च जनप्रतिनिधिमूलक निकायसमेत भएकाले यसले निर्माण गरेका कानूनले मानव अधिकारको भूमिका र अवस्था निर्धारण गरेको हुन्छ। सरकार र अन्य विभिन्न

निकायबाट हुने मानव अधिकार उल्लङ्घन रोक्न, यस्तो सवालमा छलफल गर्न, सरकारको खबरदारी गर्न सार्वभौम संसदले कस्तो भूमिका खेल्छ ? त्यसले संविधान प्रदत्त हकहरू परिपालनामा सहयोग पुऱ्याउँछ।

मुलुकको सर्वोच्च सार्वभौम निर्वाचित जनप्रतिनिधिमूलक निकाय भएकाले जनप्रतिनिधिले जनताका मौलिक अधिकार संरक्षण गर्ने प्रकृतिका विधेयक प्रस्तुत गरेर, विधेयक पारित गरेर, जनसरोकारका विषयमा छलफल र बहस चलाएर, मानव अधिकार उल्लङ्घन गर्ने सरकारका विरुद्ध अविश्वासको प्रस्ताव पारित गरेर, राष्ट्र प्रमुखविरुद्ध महाभियोग लगाएर संसदीय अवरोधमार्फत दबाव दिएर, शून्य समयमा मानव अधिकार तथा मानवीय सरोकारमा छलफल बहस चलाएर मानव अधिकारको संरक्षण र संवर्द्धनमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको हुन्छ। राज्यले अवलम्बन गर्ने नीति, सरकारले लिने निर्णय, कतिपय तत्काल गरिनुपर्ने कानुनी प्रबन्ध र नागरिकको जीविकासँग जोडिएका सवाल सम्बोधन गर्न जनप्रतिनिधिको थलो संसद नै सर्वाधिक महत्वपूर्ण हुन्छ। राज्यले अनुमोदन गरेका र राज्यपक्ष भएका विभिन्न मानव अधिकारसम्बन्धी सन्धि, महासन्धि, सम्झौता र अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डलाई सम्मान गर्ने र यिनै मापदण्ड र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा आधारित रही राष्ट्रिय कानून निर्माण गर्ने कार्य गरेर पनि व्यवस्थापिकाले मानव अधिकार संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने दिशामा महत्वपूर्ण कार्य गर्छ।

लामो समयदेखि रिक्त रहेको उपसभामुख पद यो वर्षको अन्त्यसम्म खाली नै रह्यो। संविधानतः सभामुख र उपसभामुख फरक लिङ्ग र फरक राजनीतिक दलको हुनुपर्ने संवैधानिक व्यवस्था छ। तर, वर्षभरि उपसभामुख चयन प्रकृया अगाडि बढेन। सरकारले यस विषयमा कुनै कारवाही अगाडि बढाएन। सङ्घीय संसदको यो एक वर्ष कुनै पनि हिसाबले फलदायी रहेन। जनजीविकाका सवालमा सकृय हुनुपर्ने संसदका कृयाकलापहरू विभिन्न बहानामा रोकिए। पाँच वर्षको आयु भएको संसद आफ्नो अवधि पूरा नगरी दुई दुईपटक विघटन गरियो। प्रतिनिधि सभा नहुँदा त्यसको असर राष्ट्रिय सभाको कामकारवाहीमा समेत प्यो। प्रतिनिधि सभा नहुँदा राष्ट्रिय सभामा दर्ता भएका र पारित भएर राष्ट्रिय सभामा आएका विधेयकहरू निष्क्रिय भए।

देश कोरोना भाइरस सङ्क्रमणको महामारीको चपेटामा परेको बेला संसदमा सार्वजनिक

महत्वका विषयमा, शून्य समयमा तथा विभिन्न प्रस्तावहरूका माध्यमबाट विषयहरू प्रवेश हुन्थे र जनचासो सम्बोधनमा सरकारलाई भक्तभक्त्याउन मद्दत पुग्थ्यो तर मुलुकको सङ्घीय संसद भने राजनीतिक दाउपेचको शिकार भइरह्यो।

तत्कालीन नेकपाभित्रको आन्तरिक विवाद उत्कर्षमा पुगेपछि र जारी संसदले उल्लेख्य काम गर्न नसकेको भन्दै प्रधानमन्त्री केपी ओलीले दुई पटक संसद विघटन गरे। उक्त विघटनले एमाले र माओवादी मिलेर बनेको नेकपालाई निर्णायक विभाजनतर्फ धकेल्यो। तत्कालीन नेकपाको प्रचण्ड-माधव पक्षमा विघटनविरुद्ध आन्दोलित भयो। विघटनविरुद्ध सर्वोच्च अदालतमा मुद्दा दर्ता भयो। र, १० फागुनमा अदालतले संसद विघटन बदर गरिदिएको थियो। नेकपा एमालेभित्रको विवादकाबीच फेरि जेठ ८ मा संसद विघटन भयो। प्रधानमन्त्रीका लागि दुवै पक्षको दावेदारी नपुगेको भन्ने राष्ट्रपतिको निर्णयले दोस्रोपटक संसद विघटन भएको थियो।

माओवादी केन्द्र, तत्कालीन एमालेको माधव नेपाल पक्ष, नेपाली कांग्रेस र तत्कालीन जसपाको उपेन्द्र यादव पक्ष राष्ट्रपतिको निर्णयविरुद्ध सर्वोच्चमा गए। शेरबहादुर देउवाको पक्षमा बहुमत सांसद रहेको भन्दै सर्वोच्चले २८ असारमा केपी ओलीका स्थानमा देउवालाई प्रधानमन्त्री नियुक्त गर्न परमादेश जारी गर्‍यो। अदालतले संसद विघटनलाई दोस्रोपटक बदर गर्‍यो। अदालतले नै फलानो व्यक्तिलाई यति घण्टाभित्र प्रधानमन्त्रीको सपथ दिलाउनु भनी दिएको आदेशले एक प्रकारको तरङ्ग सिर्जना गर्‍यो। प्रधानमन्त्रीको निर्वाचन गर्ने काम अदालतको हो या संसद्को यो विषय नेपालको संसदीय इतिहासमा चर्चामा रहनेछ।

सर्वोच्च अदालतको यो आदेशका साइडइफेक्टहरू भविष्यमा पनि देखिनेमा कुनै शङ्का रहेको छैन। संसदीय व्यवस्थामा राजनीतिक दलबाट निर्वाचित सांसदलाई हवीप लाग्ने व्यवस्था गरिएको हुन्छ तर सर्वोच्च अदालतको आदेशमा प्रधानमन्त्री शेरबहादुरका पक्षमा मतदान गर्ने सांसदलाई हवीप नलाग्ने उल्लेख थियो। यो आदेशले नेकपा एमाले विभाजनमा मद्दत पुगेको सो पार्टीले जनायो।

देउवा नेतृत्वको सरकारले राजनीतिक दलसम्बन्धी अध्यादेश ल्याएर दल विभाजनका लागि केन्द्रीय समिति र सङ्घीय संसदीय दलमा ४० प्रतिशत चाहिने

प्रावधान हटायो। यसले माधव नेपाललाई एमाले विभाजनका लागि सहजता प्रदान गर्‍यो। नेपालको नेतृत्वमा २३ जना सांसद र ५८ जना केन्द्रीय सदस्यको हस्ताक्षरसहित निर्वाचन आयोगमा नेकपा एकीकृत समाजवादी दर्ता भयो। भदौ ९ गते एकीकृत समाजवादीले आयोगबाट दर्ताको प्रमाणपत्र पायो। नेकपा एमालेले भने नयाँ दर्ताअघि नै पार्टीबाट २३ जना सांसदलाई निकाल्यो। कारबाहीको सूचना टाँस्न सभामुख अग्नि सापकोटाले आनाकानी गरेपछि निर्वाचन आयोगमा नयाँ दल दर्ता भयो। आफ्नो दल विभाजन गैरकानुनी भन्दै एमालेले यसविरुद्ध निरन्तर संसदमा नाराबाजी गर्दै आएको छ। संसदमा अवरोध जारी राखेको छ। यसले संसदको प्रभावकारितामा ह्रास ल्याएको छ। एमाले विभाजनको प्रयोजन सकिएपछि सरकारले दल विभाजनसम्बन्धी खुकुलो प्रावधान भएको अध्यादेश फिर्ता लियो।

संसदीय समिति, तिनका बैठक र केही निर्णयहरू

संसदको नियमित कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन एवम् सरकारबाट भए गरेका काम कारबाहीको अनुगमन र मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन वा राय सल्लाह प्रदान गर्न संसदीय समितिहरूको गठन गरिन्छ। सरकारको कार्यक्षेत्र विविध र व्यापक प्रकृतिको बन्दै गएको सन्दर्भमा सरकारको कार्यहरूको निगरानी, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी संसदप्रति उत्तरदायी र जवाफदेही तुल्याउने कार्यमा संसदीय समितिको भूमिका केन्द्रित हुने गर्दछ।^१

संसदको समय बचत गर्न, कार्यप्रकृत्यालाई सरलीकृत गर्न, विशेषज्ञताको उपयोग गर्न, विषयवस्तुको गहन अध्ययन गर्न संसदले संसदीय समितिहरूमाफर्त आफ्ना कार्यहरू सम्पादन गर्दछ। आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्रका विषयमाथि गहिराइमा पुगेर छलफल गरिने र सरकारलाई उत्तरदायी तुल्याउने हुँदा संसदीय समितिहरूलाई लघु संसदको रूपमा लिइन्छ भने समितिलाई कार्यशालाको रूपमा पनि बुझ्ने गरिन्छ। समितिले आफ्नो कार्यक्षेत्रसम्बन्धी विषयको विधेयकमाथि छलफल गर्ने, नीति निर्माण गर्ने, सरकारमाथि निगरानी राख्ने, संसद, सरकार र जनताकाबिच सम्पर्क सेतुको काम गर्ने, प्रत्यायोजित विधायनको जाँचबुझ गर्ने, नियन्त्रण गर्ने, राजश्व तथा व्यय र सार्वजनिक लेखाको जाँच गर्ने, सरकारी

१. <https://hr.parliament.gov.np/np/committees/State-Affairs-Committee>

आश्वासन र नीति उपर अध्ययन अनुसन्धान तथा अनुगमन मूल्याङ्कन गरी सरकारलाई आवश्यक मार्गनिर्देशन गर्ने लगायतका कार्यहरू गर्नु पर्दछ। नेपालको संविधानको धारा ९७ को उपधारा १ मा “प्रतिनिधि सभा र राष्ट्रिय सभाले सङ्घीय कानून बमोजिम समितिहरू गठन गर्न सक्नेछन्” भन्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ। संसदीय समितिलाई ‘मिनी संसद’ पनि भनिन्छ। सरकारलाई जबाफदेही बनाउने काम पनि समितिको हो।^१

संसदीय अभ्यास भएको प्रणालीमा संसदको जस्तै भूमिका संसदीय समितिको हुने गर्दछ। प्रतिनिधिसभा अन्तर्गत १०, राष्ट्रियसभा अन्तर्गत चार र दुईओटा संयुक्त समिति गरी सङ्घीय संसद अन्तर्गत १६ ओटा संसदीय समिति छन्। तर, सरकारको काम-कारवाहीको निगरानी गर्ने, निर्देशन दिने र सहजीकरणको भूमिकामा रहेका संसदीय समितिहरू भने निष्प्रभावी देखिए।^२ निकै शक्तिशाली र प्रतिपक्षको भूमिकामासमेत हेरिने सार्वजनिक लेखा समितिले प्रतिनिधिसभा नियमावलीअनुसार गठन भएयता विभिन्न विषयमा सरकारलाई दर्जनौपटक निर्देशन दिइसकेको छ।

समितिले नेपाल वायुसेवा निगमको ‘वाइडवडी’ खरिद प्रकरण सम्बन्धमा चारओटा, चिनीको मूल्य निर्धारण सम्बन्धमा १० ओटा र बेरुजु फस्यौट सम्बन्धमा पाँचओटासहित दर्जनौ निर्देशन दिइसकेको छ। तर, तीमध्ये कुनै पनि निर्देशन कार्यान्वयन भएका छैनन्। विकास तथा प्रविधि समितिले सडक, ठेक्का, पूर्वाधार निर्माण र राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाका सम्बन्धमा धेरैपटक सरकार तथा सम्बन्धित निकायलाई निर्देशन दियो। तर, अहिलेसम्म एउटा निर्देशन पनि कार्यान्वयन भएको देखिँदैन। अर्को महत्वपूर्ण समिति राज्य व्यवस्था तथा सुशासन समितिले दिएका निर्देशन कार्यान्वयनको अवस्था पनि उस्तै छ।

राष्ट्रियसभा अन्तर्गतका समितिहरूको अवस्था पनि उस्तै छ। राष्ट्रियसभा अन्तर्गतको दिगो विकास तथा सुशासन समितिले सिंहदरवारभित्र रहेका

पुराना गाडी हटाउन निर्देशन दिएको थियो। तर, हालसम्म पनि उक्त निर्देशन कार्यान्वयन भएन। समितिहरूले विभागीय मन्त्री र मन्त्रालयका उच्च अधिकारीलाई बोलाएर छलफल गरी निर्देशन दिँदै आएका छन्। निर्देशन कार्यान्वयनको अवस्था भने दयनीय छ। यी त केवल उदाहरणमात्र हुन्। सङ्घीय संसदका दुवै सदन अन्तर्गतका सबै समितिका निर्देशनको अवस्था योभन्दा फरक छैन।^३

प्रतिनिधिसभा नियमावलीको परिच्छेद २१ मा संसदीय समितिले दिएको निर्देशन सम्बन्धित निकायले कार्यान्वयन नगरे सम्बन्धित विषयमा प्रतिवेदन तयार पारी संसदमा पेस गरेर दोषीलाई जिम्मेवार ठहर्‍याउने व्यवस्था छ। तर, समितिहरू आफ्नै भूमिकामा चुकिरहेका छन्। समितिहरूले आफ्नो भूमिका प्रभावकारी बनाउन न त निर्देशन कार्यान्वयनको अनुगमन गर्न सकेका छन् न त निर्देशन कार्यान्वयनमा ताकेता गर्न नै सकेका छन्। हुन त समितिका कतिपय निर्देशनहरू विवादमा पर्ने गरेका पनि छन्। राज्य व्यवस्था समितिले स्थानीय तहका लागि लोकसेवा आयोगले गरेको विज्ञापनका सम्बन्धमा आयोग र सरकारलाई निर्देशन दियो। तर, निर्देशन कार्यान्वयन हुनुको सट्टा निर्देशन उल्टै विवादित बन्यो।^४

समितिमा रहेका सांसदहरूसमेत समितिप्रति गम्भीर देखिँदैनन्। कतिपय महत्वपूर्ण विषयमा छलफल गर्न बोलाइएको बैठकमासमेत सांसद अनुपस्थित हुँदा ‘कोरम’ नपुगेर बैठक नै स्थगित भए। यस्तै, समितिप्रति शीर्ष नेताहरूको पनि खासै चासो देखिने गरेको छैन। शीर्ष नेताहरू आफू सदस्य रहेको समिति बैठकमा उपस्थित नहुने र स्वयम् समितिहरू दलगत स्वार्थभन्दा माथि उठ्न नसकेकाले पनि समितिले दिएका निर्देशन कार्यान्वयनमा सरकारलेसमेत चासो नदेखाएको कतिपयको टिप्पणी छ।

संसदको ‘शिक्षा तथा स्वास्थ्य समिति’ ले एसइई परीक्षा खारेज गर्न सरकारलाई निर्देशन दियो। समितिको बैठकले समितिले यसअघि २९ जेठ ०७७ मै एसइई खारेज गर्न दिएको निर्देशन कार्यान्वयन गर्न पुनः निर्देशन दिएको हो।^५ समितिले २०७८ जेठ २९ मा

१. <https://www.imagekhabar.com/news/20761/>

३. ऐजन

४. ऐजन

५. ऐजन

६. <https://bit.ly/34oSmidi>

भनेको थियो, 'कोरोना सङ्क्रमणले ल्याएको सङ्कटपूर्ण अवस्थामा यो वर्षका लागि एसइई परीक्षा सञ्चालन नगर्ने निर्णय उपयुक्त छ । संविधान र कानूनले कक्षा १२ सम्म विद्यालय शिक्षा भनेर किटान गरेकाले यस वर्षका लागि स्थगित भएको एसइई परीक्षालाई सधैँका लागि हटाएर कक्षा १० का परीक्षा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गरी कक्षा १२ मा मात्रै राष्ट्रियस्तरको परीक्षा हुने गरी आवश्यक कानुनी व्यवस्था गर्नु ।' सोही बैठकले बाल शिक्षकहरूको पारिश्रमिकका सम्बन्धमा पूरा पारिश्रमिक नपाएका शिक्षकहरूलाई पारिश्रमिक उपलब्ध गराउन मन्त्रालयलाई ध्यानाकर्षणसमेत गरायो । समितिले संघीय शिक्षा विधेयक छिटो ल्याउन सरकारलाई आग्रह गर्‍यो । मेडिकल कलेजको सन्दर्भमा सरकारलाई समितिको निर्देशन छ, 'मेडिकल कलेजहरूले बढी शुल्क लिइरहेको सम्बन्धमा सत्य-तथ्य बुझी समस्या समाधान गर्नु ।'

प्रतिनिधिसभाको विकास तथा प्रविधि समितिको २०७८ असोज १० गतेको बैठकले वर्षाले क्षति पुऱ्याएका सडकलाई २०७८ असोज अघि नै मर्मत गर्न सरकारलाई निर्देशन दियो । सिंहदरवारमा बसेको समितिको बैठकले वर्षाका कारण क्षति भएका सडकहरूको निर्माण तत्काल सम्पन्न गर्न गृह मन्त्रालय र भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयलाई निर्देशन दिएको हो । समितिकी सभापति कल्याणीकुमारी खड्काले बैठकले कोरोना महामारीलाई मध्यनजर गर्दै सवारीसाधनमा सिट क्षमताअनुसार यात्रु राख्न, लामो दूरीमा चल्ने सर्वसाधारणमा भाडादर देखिने ठाउँमा टाँस्न, भौतिक रूपमा टिकट काट्ने व्यवस्था हटाइ अनलाइन प्रणालीबाट बुकिङको व्यवस्था गर्न र अनलाइनबाट टिकट खरिद गर्दा भाडादरमा केही छुट गर्न लगायतका विषयको प्रभावकारी अनुगमन गर्न यातायात मन्त्रालयलाई निर्देशन दिइएको बताइन् ।

सभापति खड्काका अनुसार ५० करोड रुपियाँभन्दा बढी लागत भएका आयोजनाहरूलाई मात्र वार्षिक आयोजनाको रूपमा कार्यान्वयन गर्ने गरी बनाइएको मापदण्डले पूर्वाधार विकासमा आवश्यक रहेका धेरै आयोजना कार्यान्वयन नहुने र अव्यवहारिक हुने भएकोले सो मापदण्ड तत्काल पुनरावेदन गर्ने

व्यवस्था मिलाउन समितिले यातायात मन्त्रालयलाई निर्देशन दिएको छ ।

किसानको धानबाली क्षति भएको गम्भीर विषयमा छलफल गर्न डाकिएको कृषि समितिको बैठकप्रति सांसदहरूले नै रुचि देखाएनन्।^७ कात्तिक पहिलो साता आएको वर्षा र बाढीका कारण धानबालीमा क्षति व्यहोरेका किसानको तीन दिनको बेमौसमी वर्षाले किसानको ११ अर्ब ८७ करोड मूल्यबराबरको बालीमा क्षति पुगेको सरकारकै तथ्यांक छ । तर, किसान र कृषिका मुद्दामा सरोकार राख्ने र सरकारलाई निर्देशन दिने जिम्मेवारी पाएको संसद्को कृषि, सहकारी तथा प्राकृतिक स्रोत समितिमै रहेका सांसद भने किसानप्रति जिम्मेवार देखिएनन् ।

धानबालीमा भएको क्षतिबारे छलफल गर्न समितिको बैठक डाकिएको थियो । छलफलका लागि आमन्त्रित कृषिमन्त्री महेन्द्र राय यादव ११:१० मै उपस्थित भए । मन्त्रालयका सचिव, उपसचिवलगायत कर्मचारी समयमै उपस्थित थिए । तर, २१ सांसदमध्ये १७ सांसद अनुपस्थित भएपछि कोरम नपुगेर बैठक नै स्थगित भयो । कृषिमन्त्री यादव ५० मिनेट कुरेर फर्किए ।

प्रतिनिधिसभा नियमावलीअनुसार गणपूरक सङ्ख्या नपुगी लगातार दुईपटक बैठक स्थगित भएमा तेस्रोपटक कम्तीमा एकचौथाइ सदस्यको उपस्थितिमा बैठक बस्न सक्छ । सोको जानकारी सभापतिले सभामुखलाई दिनुपर्छ ।^८

राष्ट्रिय सभाका अध्यक्षसहित सांसदहरूको एक टोलीले प्रदेश २ का आठ ओटै र प्रदेश १ का मोरङ र सुनसरी जिल्लाको स्थलगत अध्ययन गरी एउटा प्रतिवेदन तयार पार्‍यो । प्रतिवेदनमा तत्कालीन र दीर्घकालीन सुझाव पेश गरिएको छ । प्रतिवेदनमा तराई मधेशको बाढी तथा डुबानसम्बन्धी समस्याको दीर्घकालीन समाधानका लागि गुरुयोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने, चुरेको दोहनले तराई मधेस गम्भीर रूपमा प्रभावित हुने अवस्था रहेकोले चुरेको अतिक्रमणलाई पूर्णतः निषेध गर्ने र आवश्यक पर्ने स्रोतको लागि अध्ययन गरी वैकल्पिक स्थानको खोजी गर्ने साथै चुरे संरक्षणका लागि दीर्घकालीन योजना बनाइ लागू गर्नुपर्नेलगायतका सुझाव छन्।^९

७. <https://bit.ly/3KZKakJ>

८. <https://bit.ly/3GhIIXn>

९. <https://na.parliament.gov.np/uploads/attachments/wocvxax2fryndi1.pdf>

संसदीय सुनुवाइ

कार्यकारिणीले सार्वजनिक महत्त्वका पदमा नियुक्तिका लागि प्रस्ताव गरेका व्यक्तिहरू तथा पदाधिकारीहरूको दक्षता, क्षमता र इमान्दारिता व्यवस्थापिकाद्वारा परीक्षण गरी कार्यपालिकालाई व्यवस्थापिकाप्रति उत्तरदायी र जबाफदेही तुल्याउने लोकतान्त्रिक प्रकृया संसदीय सुनुवाइ हो। नेपालको संविधानको धारा २९२ को उपधारा (१) मा संवैधानिक परिषद्को सिफारिसमा नियुक्त हुने प्रधान न्यायाधीश, सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीश, न्याय परिषदका सदस्य, संवैधानिक निकायको प्रमुख वा पदाधिकारी र राजदूतको पदमा नियुक्ति हुनुअघि सङ्घीय कानून बमोजिम संसदीय सुनुवाइ हुनेछ भन्ने व्यवस्था गरिएको छ।

उक्त धाराको उपधारा (२) मा उपधारा (१) को प्रयोजनका लागि सङ्घीय संसदका दुवै सदनका सदस्यहरू रहने गरी सङ्घीय कानून बमोजिम १५, सदस्यीय एक संयुक्त समिति गठन गरिने प्रावधान छ। यसैगरी सोही धाराको उपधारा (३) मा उपधारा (२) बमोजिमको गठित संयुक्त समितमा रहने सदस्यले सङ्घीय संसदको उक्त कार्यकालभर सर्वोच्च अदालतमा उपस्थित भई बहस पैरवी गर्न नपाउने प्रावधान राखिएको छ।^{१०}

सङ्घीय संसदअन्तर्गतको संसदीय सुनुवाइ समितिको बैठक २०७८ मङ्सिर २० गते सोमबार बस्यो। प्रस्तावित राजदूतको सुनुवाइका लागि समितिको बैठक बसेको थियो। सो बैठकमा कांग्रेसकी सांसद पुष्पा भुसालले उजुरीको सूचना निकाल्नुअघि नै पर्याप्त छलफल गर्नुपर्ने बताइन्। सो बैठकमा एमालेका सांसद सुमनराज प्याकुरेलले राजदूत नियुक्तमा समावेशितारो प्रश्न उठाए। समितिको बैठकले बाँकी राजदूत नियुक्ति गर्दा समावेशितालाई ध्यान दिन सरकारलाई निर्देशन दियो।^{११}

सोही दिनको बैठकले प्रस्तावित तीनै जना राजदूतको नाम सर्वसम्मत रूपमा अनुमोदन गरेको समितिका सभापति लक्ष्मणलाल कर्णले जानकारी दिए। समितिले भारतका लागि प्रस्तावित शङ्कर शर्मा,

बेलायतका लागि प्रस्तावित ज्ञानचन्द्र आचार्य र अमेरिकाका लागि प्रस्तावित श्रीधर खत्रीबाट आ-आफ्नो अनुभव, योग्यता र अवधारणासम्बन्धी जानकारी लिएको थियो। ११ कात्तिकमा बसेको मन्त्रपरिषद् बैठकले बेलायतका लागि आचार्य, भारतका लागि शर्मा र अमेरिकाका लागि खत्रीलाई राजदूतमा सिफारिस गरेको थियो। संसदीय सुनुवाइ समितिले १० दिन समय दिएर तीनै जनाविरुद्ध उजुरी आह्वान गरेको थियो। यसमा एउटा मात्रै उजुरी परेको थियो। जुन समावेशितासम्बन्धी थियो।^{१२}

अलपत्र, ५५ विधेयक

२०७८ असार महिनामा शुरु भएको बर्से अधिवेशनमा प्रमुख प्रतिपक्षी नेकपा एमालेले संसद अवरोधको नीति लियो। पहिलो दिन नै एमालेले 'पार्टीका १४ जना सांसदलाई गरेको कारवाहीको सूचना सभामुखले समयमै नटाँसेको' भनी प्रश्न उठायो र यसबारे चित्तबुझ्दो जवाफ नपाएसम्म सदन चलन नदिने भनेर नाराबाजी गर्‍यो। अधिवेशन अन्त्य भएको दिन ११ कात्तिकमा पनि एमालेले प्रतिनिधिसभामा नाराबाजी नै गर्‍यो।^{१३}

भदौ २३ देखि कात्तिक ११ गतेसम्मको ५२ दिनको अवधिमा प्रतिनिधिसभाका १२ ओटा र राष्ट्रिय सभाका सात ओटा बैठक बसे। संसदमा सबै बैठकमा राष्ट्रियसभामा एमालेका सांसदहरूले उठेर मौन रहे भने प्रतिनिधिसभामा भने चर्कोस्वरमा नाराबाजी गरे। पार्टीले कारवाही गरेका १४ जना सांसद पदमुक्त भएको सूचना टाँस गर्नुपर्ने माग एमाले सांसदले राखे। प्रत्येकजसो बैठकमा सभामुख अग्निप्रसाद सापकोटाले यो विषय सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन रहेको जनाए।^{१४}

दुई-दुई पटकको प्रतिनिधिसभा विघटन र त्यसपछि पुनर्स्थापित संसद अधिवेशन पनि सौहार्द हुन नसक्दा कानून निर्माण प्रक्रिया अवरुद्ध भयो। संसदमा विचाराधीन विधेयकको सङ्ख्या ५५ छ। जो संविधान कार्यान्वयन र जनताको प्रत्यक्ष सरोकार जोडिएका विषयहरूसँग सम्बन्धित छन्। तर, सरकारले संसदमा रहेका विजनेसतर्फ ध्यान दिएन वा दिन सकेन। बरु

१०. <https://hr.parliament.gov.np/np/committees/Parliamentary-Hearing-Committee>

११. <https://bit.ly/3uhbxbku>

१२. <https://www.himalkhabar.com/news/127013>

१३. <https://bit.ly/3uePYke>

१४. <https://bit.ly/34osZbQ>

सरकारले संसदको राज्य व्यवस्था तथा सुशासन समितिले दुई वर्ष भन्दा बढी समय दफावार छलफल सकेर प्रतिनिधिसभा बैठकमा पेश गरेको सङ्घीय निजामती सेवा विधेयक र राष्ट्रिय सभाबाट पारित भएर प्रतिनिधिसभामा आएको रेल्वे विधेयक सरकारले फिर्ता लियो।

सङ्घीय संसद सचिवालयका अनुसार हाल संघीय संसदमा ५५ ओटा विधेयक विचाराधीन छन्। विचाराधीन ५५ विधेयकमध्ये प्रतिनिधिसभामा ४२ र राष्ट्रिय सभामा १३ ओटा छन्। यीमध्ये प्रतिनिधिसभामा दर्ता भएका १२ ओटा र राष्ट्रिय सभामा दर्ता भएका तीन ओटा विधेयक त सभामा पेश समेत भएका छैनन्।

विधेयक दर्ता भएपछि सभामा पेश गर्ने, विधेयकमाथि विचार गरियोस् भन्ने प्रस्ताव पारित गर्ने, सैद्धान्तिक छलफल गर्ने र संसदीय समितिमा दफावार छलफलमा पठाउने कानुनी व्यवस्था छ। संसदीय समितिले दफावार छलफल गरेर विधेयक प्रतिवेदन सभामा पेश गर्ने र यो प्रक्रिया दुवै सदनले पूरा गरेपछि संसद भित्रको कानून निर्माणको पाटो टुङ्गिन्छ। तर, केयन् विधेयक दर्ता भएर मात्रै बसेका छन्।

संसद नचलेका बेला अध्यादेश ल्याउन पाउने वैधानिक व्यवस्था हुँदाहुँदै पनि संसदको हठात अन्त्यसँगै अध्यादेश ल्याउँदा भने मुलुक अध्यादेशबाटै सञ्चालन हुने भयो भन्ने संशय पैदा भएको छ। संविधानको धारा ९३ मा राष्ट्रपतिले संसदको आह्वान गर्ने र अधिवेशनको अन्त्य गर्ने उल्लेख छ। धारा ६६ को उपधारा २ मा राष्ट्रपतिले मन्त्रपरिषदको सिफारिस र सम्मतिमा काम गर्नुपर्ने उल्लेख छ। सरकारले संसदको अधिवेशन कहिले डाक्ने र कहिले अन्त्य गर्ने भन्ने कुरामा संसदसँग परामर्शसमेत नगरी राष्ट्रपतिलाई सिफारिस गर्ने काम भयो। सभामुखले संसदको अधिवेशनको अर्को बैठकका लागि मिति तय गर्ने तथा सो अगावै संसदको अधिवेशन अन्त्य भएवाट सरकार र संसदको गति मिलेको पाइएन।

लोकतन्त्रमा मतदाताले संसदलाई निर्वाचन गर्ने र संसदले कानून बनाउने तथा जनजीविकाका सवाललाई संसदमा उठाएर सरकारबाट कार्यान्वयन गराउनु पर्दछ। तर, एक वर्षको अवधिमा दुई ओटा विधेयक मात्रै प्रमाणीकरण भएको राष्ट्रपतिको कार्यालयको वेबसाइटमा देखिन्छ।^{१५} बाँकी सबै अध्यादेशबाटै कानुनी काम कारवाहीको निर्वाह गरेको

देखिन्छ। पछिल्लो पटक २०७८ जेठ ७ गते प्रतिनिधिसभा विघटन गरेको दुई दिनमा नै नागरिकता ऐनलाई संशोधन गर्ने अध्यादेश जारी गरियो। तर, सर्वोच्च अदालतले उक्त अध्यादेश कार्यान्वयन नगर्न अन्तरिम आदेश दियो। २०७५ साउन २२ गतेदेखि संसदमा रहेको नागरिकता ऐनलाई संसद विघटन गरेलगत्तै अध्यादेशमार्फत अधि ल्याउँदा भनै संशय पैदा भयो। प्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवाले भदौ २ गते ल्याएको राजनीतिक दल सम्बन्धी (दोस्रो संशोधन) अध्यादेश, २०७८ लाई दुई ओटा दल विभाजन भएपछि असोज ११ गते खारेजीको सिफारिस गरे। यसले कानुनी शासनको उपहास गरेको पाइयो।

शून्य र विशेष समय

ब्रिटिस शैलीको संसदीय व्यवस्था भएका मुलुकमा संसद्भित्रको शून्य समय (जिरो आवर) अति नै महत्वपूर्ण मानिन्छ। औपचारिक कार्यसूची नै तयार नपारी छलफलमा सहभागी हुन पाइने यस व्यवस्थाले सांसदको वाक्स्वतन्त्रताको सम्मान गर्छ। यही सम्मानले जनताका पीरमर्का, गुनासा, मानव अधिकार उल्लङ्घनका घटना, भ्रष्टाचार, पदीय दुरुपयोग, आर्थिक अनियमितता आदि विषय उठानका लागि अवसर प्रदान गरेको हुन्छ। मानव अधिकारका दृष्टिले यो समय अति महत्वपूर्ण मानिन्छ। यस अवसरमा प्रतिपक्षी दलहरूले सरकारले गरेका नराम्रा कार्यको विरोध गरे। अनि जनताका समस्या सुल्झाउन सरकार उदासीन देखिएको टिप्पणी पनि गरे। यस्ता कार्यमा प्रतिपक्षमा बसेका ठूला तथा साना दल विशेष सक्रिय देखिए। यस्तो अवसरमा राहत कार्यमा भएका ढिलाइ, अनियमितता, भ्रष्टाचार, कोरोना सङ्क्रमण नियन्त्रणमा सरकारी भूमिका, महिलामाथि भएका हिंसा, बेरोजगारी, दलितमाथिभएका विभेद, विकास निर्माण कार्यमा भएका ढिलासुस्ती, प्राकृतिक प्रकोपसँग सम्बन्धित विषय जोडदार तवरले उठाइए।

व्यवस्थापिका-संसद्भित्र बोलेका कुरा सभामुखको आदेशबाट मात्र रेकर्डमा राखिने र सम्पूर्ण कुरा रेकर्डमा समेत नदेखिने हुनाले कहिलेकाहीँ यस्ता कार्यमा सांसदको भूमिका मूल्याङ्कन गर्नु पनि एक जटिल कार्य हुन्छ। तर पनि सङ्क्षेपमा भन्दा व्यवस्थापिका-संसद्भित्रको शून्य र विशेष समयलाई सांसदले सकारात्मकरूपमा जनताका पीरमर्का उजागर

यो वर्ष जारी गरिएका अध्यादेशहरू

क्र.सं.	मिति	अध्यादेश/विधेयक
१.	२०७७ माघ २३ गते	बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन, सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग (तेस्रो संशोधन) अध्यादेश, २०७७
२.	२०७८ वैशाख २१ गते	यौन हिंसा विरुद्धका केही ऐनलाई संशोधन गर्ने अध्यादेश, २०७८
३.		फौजदारी क्रूर तथा फौजदारी कार्यविधि सम्बन्धी केही ऐन संशोधन गर्ने अध्यादेश, २०७८
४.		औषधि (तेस्रो संशोधन) अध्यादेश, २०७८
५.		संवैधानिक परिषद (काम, कर्तव्य, अधिकार र कार्यविधि) सम्बन्धी (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७८
६.		सामाजिक सुरक्षा (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७८
७.		नेपाल प्रहरी र प्रदेश प्रहरी (कार्य सञ्चालन, सुपरिवेक्षण र समन्वय) (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७८
८.		तेजाव तथा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ (नियमन) अध्यादेश, २०७८
९.	२०७८ वैशाख २२ गते	रेल्वे अध्यादेश, २०७८
१०.	२०७८ जेठ ६ गते	शपथ सम्बन्धी अध्यादेश, २०७८
११.		कोभिड-१९ सङ्कट व्यवस्थापन अध्यादेश, २०७८
१२.	२०७८ जेठ ९ गते	नेपाल नागरिकता (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७८
१३.	२०७८ जेठ १५ गते	आर्थिक अध्यादेश, २०७८
१४.		विनियोजन अध्यादेश, २०७८
१५.		राष्ट्र ऋण उठाउने अध्यादेश, २०७८
१६.	२०७८ जेठ २३ गते	स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको सुरक्षा सम्बन्धी (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७८
१७.	२०७८ भदौ २ गते	राजनीतिक दल सम्बन्धी (दोस्रो संशोधन) अध्यादेश, २०७८
१८.	२०७८ असोज ७ गते	विनियोजन विधेयक, २०७८
१९.	२०७८ असोज १३ गते	आर्थिक विधेयक, २०७८
२०.		राष्ट्र ऋण उठाउने विधेयक, २०७८
२१.	२०७८ मङ्सिर १५ गते	यौन हिंसा विरुद्धका केही ऐनलाई संशोधन गर्ने अध्यादेश, २०७८
२२.		फौजदारी क्रूर तथा फौजदारी कार्यविधि सम्बन्धी केही ऐनलाई संशोधन गर्ने अध्यादेश, २०७८
२३.		नेपाल प्रहरी र प्रदेश प्रहरी (कार्य सञ्चालन, सुपरिवेक्षण र समन्वय) (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७८
२४.		तेजाव तथा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ (नियमन) अध्यादेश, २०७८
२५.		सामाजिक सुरक्षा (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७८
२६.		रेल्वे अध्यादेश, २०७८

खारेज गरिएका अध्यादेशहरू

२०७८ साउन ३ गते

- ▶ संवैधानिक परिषद् (काम, कर्तव्य, अधिकार र कार्यविधि) सम्बन्धी (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७८ असोज ११ गते
- ▶ राजनीतिक दलसम्बन्धी (दोस्रो संशोधन) अध्यादेश, २०७८

गर्ने मञ्चका रूपमा प्रयोग गरेको देखिन्छ। शून्य समयमा उठाइएका विषयमा सरकारी प्रतिबद्धता खासै भएको पाइएन। शून्य समयमा छलफल गरिए तापनि त्यो कर्मकाण्ड पूरा गरेको अवस्थामा मात्र सीमित देखियो। सरकारमाथि यस्ता कार्य नगर्न दरिलो दबाव दिइए तापनि सरकारी उदासीनताका कारण शून्य समयमा उठाइएका मुद्दा ओभरलमा पर्न गए।

बैठकमा अनुपस्थिति, पुरानै रोग

व्यवस्थापिका-संसद्का सदस्यको आचरणबारे पनि यो वर्ष धेरै गुनासा र असन्तुष्टि व्यक्त गरिए। महिनौंसम्म व्यवस्थापिकाका आधिकारिक बैठकमा अनुपस्थित रहने, गणपूरक सङ्ख्या (कोरम) नपुगेका कारण यस्ता बैठक स्थगित हुने घटना दोहोरिइरहे। तर, सदस्यले व्यवस्थापिका सदस्यका हैसियतले पाउने सुविधा भने उपभोग गरिरहे। सुशासनको पाठ सिकाउनेहरू नै यसरी गैरजिम्मेवार भएपछि उनीहरूले धेरै आलोचना खप्नुप्यो। सरकारमा बसेका र ठूला दलका नेता प्रायः बैठकमा अनुपस्थित रहे। व्यवस्थापिका-संसद्को धेरै महत्वपूर्ण समय त्यसै खेर गयो र पारित गर्नुपर्ने महत्वपूर्ण विधेयक थाती रहे।

कमजोर हुँदै संसदीय क्याकलाप

दुईपटक विघटनको प्रयास गरिएको संसद् सर्वोच्च अदालतको आदेशपछि पुनर्स्थापित भयो। सार्वभौम नेपाली जनताका आधिकारिक प्रतिनिधिहरूको निष्कृतताका कारण देशमा संसद् भएको आभाससम्म हुन सकेन। देश गम्भीर अवस्थामा हुँदा पनि सांसदका स्वर सुनिएनन्। प्रतिनिधि सभालाई प्रभावहीन बनाएर देशमा प्रतिनिधिमूलक लोकतन्त्र नै 'अफाप' सिद्ध गर्ने प्रयत्न भइरहेको हो की भन्ने भान हुन थाल्यो।^{१६}

अध्यादेशको दुष्क्र

सरकारले दल विभाजन सहज हुने गरी ल्याएको अध्यादेश राष्ट्रपति विद्यादेवी भण्डारीले खारेज गरिन्। गत भदौ २ गते जारी भएको राजनीतिक दलसम्बन्धी (दोस्रो संशोधन) अध्यादेश, २०७८ ले पार्टीको संसदीय दल वा केन्द्रीय समितिको २० प्रतिशत सङ्ख्या पुऱ्याएर दल विभाजन गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको थियो। सरकारले ३२ साउनमा हठात प्रतिनिधिसभाको अधिवेशन अन्त्य गरी १ भदौमा यो अध्यादेश सिफारिस गरेको थियो। त्यसबेला प्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवाको तीन उद्देश्य थियो, प्रमुख विपक्षी नेकपा एमालेलाई विभाजन गर्ने, प्रतिनिधिसभामा बहुमत जुटाउने र बजेट पास गर्ने।

२०७८ भदौ २ गते राष्ट्रपतिबाट अध्यादेश प्रमाणीकरण भएलगत्तै माधवकुमार नेपालले एमाले विभाजन गरे र आफ्नै नेतृत्वमा नेकपा एकीकृत समाजवादी दर्ता गरे। एमालेका प्रतिनिधिसभाका २३ र राष्ट्रियसभाका ८ सांसदले एकीकृत समाजवादी रोजे। यससँगै संसदमा सरकारको बहुमत पुग्यो।

किनकि २ सय ७१ सदस्यीय प्रतिनिधिसभामा बहुमतका लागि सत्तारूढ नेपाली कांग्रेसका ६१, माओवादी केन्द्रका ४९ र जनता समाजवादी पार्टीका १८ सांसदमात्र अपुग हुने थियो।

सरकारले २३ भदौमा संसद अधिवेशन बोलाएर राजनीतिक दलसम्बन्धी अध्यादेश प्रतिनिधिसभा बैठकमा टेबल पनि गर्‍यो। २५ भदौमा प्रमुख विपक्षी सांसदहरूको नाराबाजीकाबीच बजेट अध्यादेशको प्रतिस्थापन विधेयक पेश भयो। नाराबाजीकै बीच ११ असोज अर्थात आजै दुवै सदनबाट बजेटसम्बन्धी सबै विधेयक बहुमतबाट पारित भयो।

निष्कर्ष

नेपालको राजनीतिक र संसदीय इतिहासमा ७ जेठ ०७८ निकै महत्वपूर्ण दिनका रूपमा अङ्कित हुनेछ, यो दिन आफ्नै पार्टीका सांसदहरूले आफ्नै दलको संसदीय दलको नेतालाई प्रधानमन्त्रीमा निरन्तरताका लागि विश्वासको मत दिएनन्। यस अघि यस्तो घटना कहिल्यै भएको थिएन। त्यस दिन नेकपा एमालेका वरिष्ठ नेता एवम् संसदीय दलका सदस्य माधवकुमार नेपालसहित एमालेका २३ जना सांसदले आफ्नै दलको संसदीय दलका नेता एवम् प्रधानमन्त्री

केपी शर्मा ओलीप्रति प्रधानमन्त्रीको निरन्तरतामा विश्वास नरहेको जनाउ दिए। नेपाल र उनी निकटहरूले आफ्नै पार्टीको संसदीय दलका नेता ओलीलाई विश्वास नगरी नेपाली कांग्रेसका सभापतिसमेत रहेका कांग्रेस संसदीय दलका नेता शेरबहादुर देउवालाई प्रधानमन्त्री नियुक्त गरी पाउँ भनेर राष्ट्रपति विद्यादेवी भण्डारी समक्ष आफ्नो हस्ताक्षर बुझाएका थिए। राष्ट्रपति भण्डारीले ७ जेठमा देउवालाई प्रधानमन्त्री त नियुक्त गरिनु नै, मध्यराति प्रतिनिधि सभा विघटन सिफारिसलाई सदर गरिदिइन्।^{१७}

राजनीतिक दलभित्रको खिचलोका कारण यो वर्ष संसदका काम कारवाही प्रभावकारी हुन सकेनन्। संसदमा उठेको विषयले महत्त्व नपाउने र उठेका विषयको सम्बोधन भएनन्। बरू संसद् छलेर अध्यादेश ल्याउने कार्यले प्रश्रय पायो। लामो समयदेखि विचाराधीन अवस्थामा रहेका विधेयकहरू अलपत्र नै रहे। संसदमा हुने न्यून उपस्थिति, लामो समयसम्मको अवरोधजस्ता विषय यो वर्ष पनि आलोच्य रहे। संसदीय समितिहरूले निर्देशन दिने तर सम्बन्धित निकायले

त्यसको परिपालना नगर्ने परिपाटी कायम रहँदा संसदीय समितिहरूले गरेका निर्देशन र निणर्यहरूको औचित्यमाथि प्रश्न उठ्यो। उपसभामुख विना एक वर्ष संसदका गतिविधि भए।

पाँच वर्षका लागि निर्वाचित संसद दुईपटक विघटन गरियो। जसरी २०४८ सालपछिका संसद् राजनीतिक दाउपेचको शिकार भएको थियो। यसपटक पनि त्यही नियति दोहोरियो। संसद् विघटनलाई केही राजनीतिक दल तथा प्रबुद्ध व्यक्तित्वले संवैधानिक 'कू' को संज्ञा दिए। संसद् विघटनलाई प्रधानमन्त्रीको राजनीतिक अधिकारका रूपमा व्याख्या गर्ने समूह पनि देखियो। सर्वोच्चले दुवै विघटनलाई बदर गरिदियो। लोकतन्त्रमा संसद् विघटन र ताजा जनादेशको विषय सामान्य नै हुने भए पनि विगतका विकृतिबाट वाक्क भएका नेपाली जनता स्थिरताका पक्षमा थिए। व्यक्ति तोकेर, 'यति घण्टाभित्र प्रधानमन्त्री नियुक्त गर्नु' भन्ने सर्वोच्चको परमादेशको अर्थ र परिणामको भागी हुने पनि नेपाली जनता नै हुन्। त्यसको असर भविष्यमा देखिने नै छ।

